

RECENSIE

Ruben van Wingerden, *Romeinse kruisiging*, Zutphen: Walburg Pers 2024, ISBN 978 94 6456 168 5, 215 pag. € 24,99.

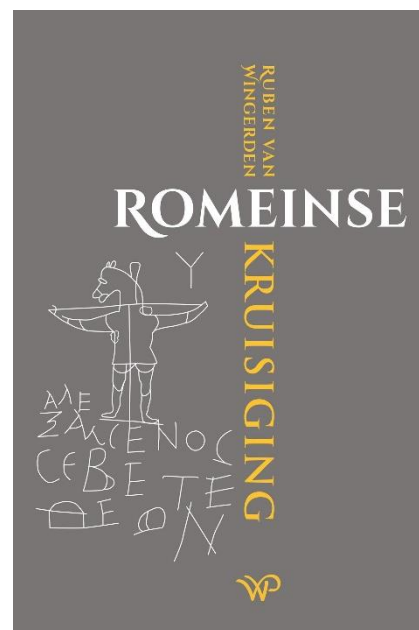
Aan het begin van de Stille Week las ik het boek ‘Romeinse kruisiging’ van Ruben van Wingerden dat begin maart van dit jaar verscheen. In 2023 promoveerde hij op de studie over kruisdragen: ‘Martyrdom and Metaphor: Cross-bearing Interpretations in Early Christianity’, aan de Tilburg School of Catholic Theology.

Vanaf het begin van zijn theologiastudie is hij gefascineerd door Jezus’ kruisiging, zo meldt hij in het Woord vooraf. Waar in de theologie de aandacht in het bijzonder uitgaat naar de betekenis van het kruis, is RvW vooral geïnteresseerd in het feitelijke gebeuren. Hij presenteert zijn boek dan ook als een historisch onderzoek. Wat ik RvW in het boek echter vooral zie doen, is de verschillende (Romeinse, Griekse en Joodse) bronnen uit de antieke oudheid die over kruisiging preken, bespreken zonder aan het eind tot historische conclusies te komen.

In de Inleiding verantwoordt hij zijn studie. In het Nederlandstalig gebied is maar weinig over kruisiging geschreven. Daarnaast wil het boek een update geven, omdat er in de afgelopen decennia veel onderzoek is verricht en verschenen. In dit hoofdstuk had ik een definitie verwacht van wat een kruisiging is, maar een heel precieze omschrijving kwam ik niet tegen. Zelf denk ik bij een kruisiging aan iemand die levend aan een kruis (d.i. een verticale paal, met een horizontale dwarsbalk) bij zijn handen en zijn voeten wordt vastgenageld. Uit het boek begreep ik dat de verba die vertaald worden met met ‘kruisigen’, die betekenis echter niet altijd hebben. Zo hoeft het bijvoorbeeld niet altijd om een levend iemand te gaan, iemand kan ook post-mortem gekruisigd worden.

Het boek begint na het eerste inleidende hoofdstuk met een bespreking van de diverse woorden die voor ‘ophanging’ gebruikt worden (ter onderscheiding van ‘aan een paal spietsen’ dat voor een onmiddellijke dood zorgt). Dan zou je gezien de titel van zijn boek verwachten dat hij zou beginnen met de daarvoor gebruikte Latijnse woorden: ‘naar het kruis leiden’ (*agere in crucem*) ‘op het kruis tillen’ (*tollere in crucem*), ‘vastnagelen’ (*suffigo*) en ‘kruisigen’ (*crucifigo* dan wel *cruci figo*), maar dan begint hij met de daarvoor gebruikte Griekse woorden: ‘ophangen’ (*anakremannumi*), ‘vastnagelen’ (*prospassaleō*), ‘kruisigen’ (*stauroō* en *anastauroō*). Bijzondere aandacht gaat uit naar het kruis, in het Grieks *stauros* en in het Latijn *crux*, dat bestaat uit een verticale paal, een *stipes*, met een horizontale dwarsbalk, een *patibulum*. Als Jezus het kruis draagt, dan acht RvW het weinig waarschijnlijk dat het om de verticale balk en de horizontale dwarsbalk tezamen gaat. Hij houdt het voor veel meer aannemelijk dat het met *stauros* gaat om (het dragen van) de horizontale dwarsbalk.

Als lezer verwacht je direct daarna een hoofdstuk over de ‘Romeinse kruisiging in de praktijk’, maar dan worden eerst twee andere punten besproken. Hoofdstuk 3 bespreekt de vraag wie er worden gekruisigd. Dat zijn vooral slaven (p. 46-52), en toch ook, hoewel je dat niet zou verwachten, toch ook wel degelijk Romeinen (p. 57-62). Zijn het alleen mannen? Nee, zeker niet, er zijn ook bronnen die spreken van vrouwen, en zelfs kinderen (p. 64-67). En zelfs dieren worden gekruisigd (p. 67-69). Ik had hier toch ook wel graag besproken gezien op basis waarvan mensen en dieren deze gruwelijke vorm van executie moesten ondergaan. Niet dat de juridische kant

helemaal onbesproken blijft (zie p. 84-88 over de *Lex Puteoli*), maar daar wat mij betreft wel een apart hoofdstuk aan gewijd mogen worden.

In Hoofdstuk 4 worden een aantal archeologische vondsten besproken. Een van de zaken die uit archeologisch onderzoek naar voren is gekomen, is dat de voeten aan de zijkanten van de verticale paal werden vastgenageld, door het hielbeen heen. Hoe anders wordt dat in de beeldende kunst getoond.

Hoofdstuk 5 bespreekt dan de Romeinse praktijk. Die begint vaak met het geselen van de desbetreffende persoon, waarna hij naar de executieplaats buiten de stad wordt gevoerd. Soms moest hij de dwarsbalk zelf dragen, soms was hij er al aan vastgebonden. Vaak werden ze uitgekleeft, maar niet altijd. De kruisigingen werden ofwel door beulen ofwel door Romeinse militaire autoriteiten uitgevoerd. Ook het breken van de benen (*crurifagium*) vond plaats; vaak was het een aparte straf, soms wel en soms niet verbonden met een kruisiging. Wat vaak gebeurt, is dat gekruisigden hun graf wordt ontnomen. Met regelmaat wordt verteld dat gekruisigden als voedsel voor vogels en dieren dienen.

De vraag hoe werd door Romeinen en Joden tegen kruisiging aangekeken, komt in Hoofdstuk 6 aan de orde. Het kan niet verbazen dat kruisiging angst heeft ingeboezemd, dat het als een wrede straf werd gezien, een Romeins burger onwaardig. Binnen het jodendom is het vooral Deuteronomium 21,22-23 – ‘want een gehangene is vervloekt door God’, vert. RvW) – dat in dit verband een belangrijke rol speelt. Voor Joden is kruisiging niet alleen een gruwelijke, maar ook de meest vernederende dood.

Graag had ik in dit verband uitgelegd gezien hoe het dan toch heeft kunnen gebeuren dat de eerste volgelingen van de gekruisigde Jezus zo’n positieve waardering voor hem hebben gekregen. Dat komt helaas niet aan de orde in Hoofdstuk 7, waarin ‘Kruisiging en het Nieuwe Testament’ besproken worden. Het hoofdstuk is geen historisch onderzoek naar de kruisiging, maar een wat mij betreft karige bespreking van de kruisigingsteksten in het Nieuwe Testament. Het hoofdstuk loopt de verschillende percepties van Jezus’ kruisiging langs, maar veel bijzonders komt daar niet uit. Dit hoofdstuk had beslist aan waarde kunnen winnen, wanneer RvW met andere uitleggers over deze kruisigingsteksten in gesprek was gegaan. Nu komt het tot weinig verrassende uitspraken over redding, verzoening en vergeving.

Het slothoofdstuk laat zien de kruisiging als executiemiddel na de Romeinse tijd (500 v.Chr. tot het einde van de 4^e eeuw n.Chr.) is blijven bestaan, tot op vandaag: met kruisigingen door ISIS.

Een afrondend hoofdstuk waarin een aantal conclusies getrokken waren, had ik nog wel op prijs gesteld. Een van die conclusies was dan ongetwijfeld geweest dat er niet een specifieke vorm van Romeinse kruisiging is geweest. Een tweede conclusie dat de bronnen eigenlijk toch wel weinig specifiek zijn over tal van aspecten van de kruisiging. Een derde conclusie: Jezus’ kruisiging past goed in het beeld van een Romeinse kruisiging.

Aan het slot vroeg ik me af voor wie RvW dit boek nu eigenlijk heeft geschreven. Helemaal aan het begin van het boek geeft hij namelijk informatie die elke theoloog, predikant, godsdienstleraar en catecheet wel kent. In de noten vermeldt hij de Griekse en Latijnse teksten waarop de vertalingen van Griekse en Romeinse bronnen zijn gebaseerd. Dan veronderstelt hij als lezers dus wel degelijk mensen die deze bronnen in de grondtaal kunnen lezen. Die twee kanten zorgt ervoor dat het boek iets onduidelijks bevat.

Heeft het boek mij nu heel veel nieuws over Romeinse kruisiging opgeleverd? Eigenlijk toch niet echt, al heeft het boek mij op een aantal punten zeker verrijkt.

Nico Riemersma